

В. Л. СМІРНОВА, Ю. Ю. ХАРХАЛІС, Н. Я. ПАНЧИШИН

## НАРКОЗАЛЕЖНІСТЬ: ГЛОБАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ НАЙБІЛЬШ ПОШИРЕНИХ НАРКОТИКІВ СУЧАСНОСТІ

Тернопільський національний медичний університет імені  
І. Я. Горбачевського МОЗ України, м. Тернопіль, Україна

**Мета:** дослідити глобальні тенденції наркозалежності, зокрема вживання найбільш поширених наркотиків, їхній вплив на фізіологію та психіку людини.

**Матеріали і методи.** Проведено аналіз актуальних наукових публікацій, звітів міжнародних організацій, таких як Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) та Управління ООН з наркотиків і злочинності (UNODC).

**Результати.** Наркотична залежність є комплексною проблемою, яка охоплює медичний, економічний, кримінальний та соціальний аспекти життя суспільства. Вона завдає значних збитків державам та громадянам, спричиняючи деградацію людського капіталу, зростання злочинності та руйнування соціальних зв'язків.

У 2022 р. майже 292 млн людей (кожен 18-й) уживали наркотики – це на 20% більше, ніж 10 років тому. У 2022 р. 64 млн людей (кожен 81-й у світі) мали наркотичну залежність – це на 3% більше, ніж у 2018 р.

Сьогодні найбільш розповсюдженими наркотиками у світі є канабіс, кокаїн, амфетаміни, екстазі та опіоїди, зокрема фентаніл. Окрім того, поширення нових психоактивних речовин, таких як синтетичні канабіноїди, становить нову загрозу через їхню токсичність, відсутність контролю та невідомі довгострокові наслідки для здоров'я.

Із усіх видів наркотичних речовин найпоширенішим наркотиком у світі є канабіс; дані 49% країн підтверджують, що найбільша кількість наркологічних розладів пов'язана саме з канабісом, а 38% зазначили, що він є основною причиною звернення за наркологічною допомогою.

**Висновки.** Наркотична залежність є однією з найсерйозніших глобальних проблем сучасного суспільства, що має руйнівний вплив на всі аспекти життя як індивідуума, так і людства у цілому. Найчастіше вживаними є синтетичні канабіноїди, кетамін. Водночас на ринку з'являються дедалі небезпечніші речовини, зокрема нітазени. Зростаючий попит на кетамін та нітазени створює серйозні загрози для здоров'я, що потребує посиленого моніторингу та превентивних заходів.

**КЛЮЧОВІ СЛОВА:** наркозалежність; глобальні тенденції; наркотичні речовини.

**Вступ.** Наркозалежність є однією з найгостріших проблем сучасного світу, що має серйозний вплив не лише на здоров'я індивідів, а й на соціальну стабільність, економіку та безпеку. Вона стосується мільйонів людей по всьому світу різного віку, статі, соціального статусу і культури, створюючи глибокі соціальні, економічні та медичні наслідки. Уживання наркотичних речовин, що є основною причиною наркозалежності, має значний вплив на фізичне та психічне здоров'я людини, а також призводить до дестабілізації суспільства через зростання злочинності, порушення правопорядку, соціальної ізоляції наркозалежних та економічних витрат.

Глобалізація та розвиток технологій значно полегшили доступ до наркотиків, а нові методи виробництва дають змогу створювати дешевші та ефективніші синтетичні наркотичні речовини. Окрім того, країни з високим рівнем економічного розвитку стали важливими центрами як виробництва, так і споживання наркотичних речовин.

Тривале вживання наркотичних речовин руйнує організм, спричиняючи незворотні зміни в нервовій, серцево-судинній та імунній системах. Висока смертність серед наркозалежних пов'язана з передозуваннями, інфекційними захворюваннями (гепатит В і С, ВІЛ/СНІД), серцевими нападами та іншими патологіями. Окрім того, наркотики провокують психічні розлади, включаючи депресії, психози та суїцидальні тенденції [1–4].

Лікування та реабілітація наркозалежних вимагають значних фінансових і людських ресурсів. Медичні установи змушені витрачати великі кошти на підтримку таких пацієнтів, що створює додаткове навантаження на систему охорони здоров'я. Особливо гостро стоїть питання реабілітації, оскільки без належного соціального супроводу відсоток рецидиву серед колишніх наркозалежних залишається високим [5].

Держави змушені витрачати мільярди на боротьбу з наркотогівлею, реабілітацію наркозалежних, соціальну підтримку безробітних осіб,

які втратили роботу через залежність. Розповсюдження наркотиків тісно пов'язане зі зростанням рівня злочинності. Дилери та наркокартелі залучають молодь у злочинний бізнес, що сприяє формуванню кримінальних угруповань і поширенню організованої злочинності. Окрім того, нелегальний обіг наркотиків сприяє розвитку тіньової економіки, корупції та відмиванню коштів, що підтримує фінансову стабільність держави [6–8].

Масове поширення наркотиків серед молоді призводить до деградації освіти, втрати трудового потенціалу та збільшення рівня безробіття. Окрім того, високий рівень наркозалежності сприяє соціальній ізоляції великої кількості людей, що ускладнює їх реінтеграцію у суспільство [5; 6].

**Мета:** аналіз глобальних тенденцій наркозалежності, зокрема вживання найбільш поширених наркотиків, їхнього впливу на фізіологію та психіку людини.

**Матеріали і методи.** Під час дослідження було проаналізовано актуальні наукові публікації, звіти міжнародних організацій, таких як Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ), Управління ООН з наркотиків і злочинності (UNODC). Це дало змогу виявити основні тенденції у споживанні наркотиків, їх поширення по регіонах і групах населення.

**Результати дослідження та їх обговорення.** Наркотична залежність є комплексною проблемою, яка охоплює медичний, економічний, кримінальний та соціальний аспекти життя суспільства. Вона завдає значних збитків державам та громадянам, спричиняючи деградацію людського капіталу, зростання злочинності та руйнування соціальних зв'язків.

У 2022 р. майже 292 млн людей (кожен 18-й) уживали наркотики – це на 20% більше, ніж 10 років тому. У 2022 р. 64 млн людей (кожен 81-й у світі) мали наркотичну залежність – це на 3% більше, ніж у 2018 р.

За даними UNODC, у 2022 р. 13,9 млн людей уживали наркотики шляхом ін'єкцій. Ризик зараження ВІЛ серед осіб, які використовують ін'єкційні наркотики, у 35 разів вищий, аніж серед тих, хто не вживає їх у такий спосіб. У 2022 р. приблизно кожен восьмий ін'єкційний споживач наркотиків жив із ВІЛ [9–11].

Сьогодні найбільш розповсюдженими наркотиками у світі є канабіс, кокаїн, амфетаміни, екстазі та опіоїди, зокрема фентаніл – синтетичний наркотик, який спричинив кризу передозувань, особливо у США, Канаді та деяких європейських країнах. Окрім того, поширення нових психоактивних речовин (НПР), таких як синтетичні канабіноїди, становить нову загрозу через їхню токсичність, відсутність контролю та невідомі довгострокові наслідки для здоров'я.

Канабіс залишається найпоширенішим наркотиком у світі. Згідно зі статистичними даними,

у 2022 р. близько 228 млн людей уживали цю речовину, що становить майже 4% світового населення. За останні десять років кількість споживачів канабісу збільшилася на 28%, що свідчить про стійке підвищення його популярності. 41% наркологічних розладів у світі пов'язаний саме з канабісом. У 2022 р. 49% країн повідомили, що найбільша кількість наркологічних розладів пов'язана саме з канабісом, а 38% зазначили, що він є основною причиною звернення за наркологічною допомогою [12; 13].

За даними міжнародних досліджень, у 2022 р. опіоїди вживали близько 60 млн людей, що становить приблизно 1,2% світового населення. Серед цих споживачів близько половини проживають у Південній та Південно-Західній Азії. У 2023 р. світова площа посівів опійного маку зменшилася на 70% порівняно з 2022 р. Це скорочення зумовлено, головним чином, різким (до 95%) зменшенням посівних площ в Афганістані після заборони виробництва опію, запровадженої рухом «Талібан» у квітні 2022 р. Найбільшим виробником опію у 2023 р. стала М'янма, на яку припадало 54% світового виробництва. При цьому частка Афганістану впала до 17% (порівняно з 82% у 2022 р.), що свідчить про серйозні регіональні зміни у постачанні.

3-поміж усіх користувачів опіоїдів приблизно 30 млн людей переважно вживали героїн, що підтверджує його статус однієї з найпопулярніших форм опіоїдів.

Опіоїди залишаються найбільш смертоносною групою наркотиків, на них припадає приблизно дві третини всіх летальних випадків, пов'язаних із уживанням наркотиків, здебільшого через передозування [13; 14].

У 2022 р. близько 23,5 млн осіб уживали кокаїн, що становить приблизно 0,45% від світового населення. У тому ж році виробництво кокаїну досягло нового рекордного рівня – 2 757 т чистої речовини, що свідчить про значне зростання пропозиції. Після короткого спаду, спричиненого пандемією COVID-19, глобальний ринок кокаїну знову почав розширюватися. Протягом останніх десяти років споживання кокаїну зростає паралельно зі збільшенням пропозиції, що підтверджується рекордними обсягами виробництва. Ринок збуту поступово виходить за межі традиційних ринків Північної Америки та Західної Європи, охоплюючи нові регіони в Африці та Азії. Африка стає усе більш важливим центром незаконного обігу, що створює додаткові виклики для контролю та боротьби з нелегальним ринком [13].

Стимулятори амфетамінового ряду (САР). За оцінками UNODC, у 2022 р. амфетаміни вживало близько 30 млн людей (0,6% світового населення). Дані вказують на зростання споживання цих речовин протягом останніх десяти років.

Найпоширенішими представниками стимуляторів амфетамінового ряду є амфетамін, метамфетамін, екстазі (MDMA), дексамфетамін. Ці речовини часто вживаються через їхню здатність покращувати настрій і підвищувати працездатність, але зловживання ними може призвести до серйозних психічних і фізичних розладів, таких як тривожність, параноя, серцево-судинні проблеми та навіть передозування.

Найбільше споживачів амфетамінів в абсолютних показниках зафіксовано у Східній та Південно-Східній Азії, а також у Північній Америці, де поширеність уживання серед населення є найвищою. Окрім того, за приблизними підрахунками, у 2022 р. речовини групи екстазі вживали близько 20 млн осіб (0,4% світового населення).

Метамфетамін є одним із найбільш поширених наркотиків у світі, і його вживання продовжує зростати. Згідно з даними Європейського онлайн-опитування щодо наркотиків 2022 р., 20% респондентів повідомили про вживання метамфетаміну протягом останніх 12 місяців.

У 2024 р. ситуація з метамфетаміном залишається серйозною проблемою. Звіт Всесвітньої доповіді про наркотики 2024 р. зазначає, що організовані злочинні групи активно займаються незаконним обігом метамфетаміну, особливо в Південно-Східній Азії, де виробництво цього наркотика значно зросло.

Жінки, які вживають метамфетамін, більш схильні до ризикованої сексуальної поведінки та мають підвищений ризик зараження ВІЛ, вірусним гепатитом та іншими інфекційними захворюваннями порівняно з чоловіками.

Незаконний обіг САР, зокрема метамфетаміну, розширився, і з'явилися нові нетрадиційні ринки. Зокрема, спостерігається зростання ринку каптагону (синтетичного наркотику, який містить фенетилін), на Близькому та Середньому Сході [9–11].

Синтетичні наркотики можна виробляти будь-де, й їх нелегальне виготовлення зростає у країнах із низьким, середнім і високим рівнями доходу. Проте великомасштабне виробництво все ще зосереджене в регіонах зі слабкими інститутами управління та нестабільністю, зокрема в Афганістані, Мексиці, М'янмі та Сирії. Поява нових синтетичних опіоїдів становить смертельну небезпеку. Особливу стурбованість викликають нітазени – група синтетичних опіоїдів, які в деяких випадках виявляються сильнішими за фентаніл, що збільшує ризик смертельного передозування. Вони поширюються на ринках Північної Америки, Західної Європи, Південної Америки та Океанії і становлять серйозну загрозу для здоров'я.

Зростання кількості передозувань, пов'язаних із нітазенами, свідчить про те, що їх поява на ринку може швидко вплинути на здоров'я та безпеку населення.

Споживання нових психоактивних речовин (НПР) залишається нижчим, аніж уживання наркотиків, що підлягають міжнародному контролю, таких як кокаїн, героїн чи канабіс. Багато людей приймають НПР, навіть не підозрюючи про це. Вони можуть міститися як домішки в інших наркотиках або продаватися під виглядом відомих психоактивних речовин. Це підвищує ризик фатальних наслідків, зокрема передозувань.

У 2022 р. випадки вживання НПР були зафіксовані майже в усіх країнах світу, у тому числі 44 НПР було ідентифіковано вперше [11].

Згідно з останніми даними, серед нових психоактивних речовин найчастіше зустрічаються: синтетичні канабіноїди, кетамін, напівсинтетичні канабіноїди, такі як дельта-8-ТГК (поширений у Північній Америці) та гексагідроканабінол (ГГК) у Європі.

Завдяки жорсткому регулюванню поширення НПР у розвинених країнах удалося певною мірою стримати. Однак незаконний обіг НПР продовжує поширюватися в інших регіонах, особливо у країнах із середнім та низьким рівнями доходу.

**Висновки.** Наркотична залежність є однією з найсерйозніших глобальних проблем сучасного суспільства, що має руйнівний вплив на всі аспекти життя як індивідуума, так і людства у цілому.

Канабіс залишається найбільш поширеним наркотиком у світі. Уживання опіоїдів, а саме героїну, фентанілу та їхніх похідних, продовжує зростати, призводячи до високого рівня залежності. Опіоїди залишаються найбільш смертоносною групою наркотиків, у тому числі через високий ризик передозування.

Незважаючи на те що рівень споживання НПР поступається традиційним наркотикам, їх поширення носить глобальний характер. Найчастіше вживаними є синтетичні канабіноїди, кетамін. Водночас на ринку з'являються дедалі небезпечніші речовини, зокрема нітазени. Зростаючий попит на кетамін та нітазени створює серйозні загрози для здоров'я, що потребує посиленого моніторингу та превентивних заходів.

**Перспективи подальших досліджень** полягають у поглибленому вивченні нових і змінних тенденцій споживання наркотиків у різних регіонах світу, подальшому дослідженні впливу соціальних, економічних і культурних чинників на наркозалежність у контексті глобальних тенденцій найпоширеніших наркотиків сучасності.

## Список літератури

1. Миронюк В.І. Інфекції, що передаються статевим шляхом, у осіб, які споживають психоактивні речовини. Розповсюдженість та ризики зараження. *Український журнал дерматології, венерології, косметології*. 2018. № 1. С. 67–71.
2. Shylova M., Dothenko M. Methadone use during HIV infection treatment in people who inject drugs. *Resept*. 2021. № 3. P. 357–362.
3. Cheron J., d'Exaerde, A. Drug addiction: from bench to bedside. *Transl Psychiatry*. 2021. № 11. P. 424.
4. Погорєлов І.І., Манаєнкова О.Д. Психіатрія і наркологія : підручник. 3-є вид. Київ : Медицина, 2023. 319 с.
5. Міжнародні стандарти лікування розладів, пов'язаних із уживанням наркотичних речовин: переглянуте видання з урахуванням результатів польового дослідження. Geneva: World Health Organization and United Nations Office on Drugs and Crime, 2020. 110 с.
6. Shen J., Hua G., Li C., Liu S., Liu L., Jiao J. Prevalence, incidence, deaths, and disability-adjusted life-years of drug use disorders for 204 countries and territories during the past 30 years. *Asian J Psychiatr.*, 2023. 86:103677.
7. Shuyan Zhang, Xiaoying Qi, Yingying Wang, Keyuan Fang. Global burden of drug use disorders by region and country, 1990–2021. *Frontiers in Public Health, Sec. Substance Use Disorders and Behavioral Addictions*, 2024. Vol. 12. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2024.1470809>
8. Soeun Kim, Hayeon Lee, Selin Woo, Hyeri Lee et al. Global, regional, and national trends in drug use disorder mortality rates across 73 countries from 1990 to 2021, with projections up to 2040: a global time-series analysis and modelling study. *eClinicalMedicine*, 2025; 79:102985 P. 1–13.
9. UNODC, World Drug Report 2023 (United Nations publication, 2023). UNITED NATIONS New York, 2023. 70 p. UNODC, World Drug Report 2023: Executive Summary
10. UNODC World Drug Report 2024: Harms of world drug problem continue to mount amid expansions in drug use and markets.
11. World Drug Report 2024. URL:<https://www.unodc.org/unodc/en/data-and-analysis/world-drug-report-2024.html>
12. Наркотичні засоби, психотропні речовини, їхні аналоги і прекурсори. Ознаки наркотичного сп'яніння : навчально-методичний посібник / О.М. Стрільців та ін. Київ, 2020. 90 с.
13. Hannah Ritchie, Pablo Arriagada and Max Roser. Opioids, Cocaine, Cannabis, and Other Illicit Drugs. *OurWorldinData.org.*, 2022. URL: <https://ourworldindata.org/illicit-drug-use>
14. Курділь Н. Продукти природного опію у сучасній структурі наркотичних отруєнь (огляд літератури та результати скринінгу на наркотики у 1990–2020 рр.). *One Health and Nutrition Problems of Ukraine*. 2021. № 54 (1). С. 64–72.

## References

1. Myronyuk, V.I. (2018). Infektsiyi, shcho peredayut'sya statevym shlyakhom, u osib, yaki spozhyvayut' psykhoaktyvni rechovyny. Rozpovsyudzhennist' ta ryzyky zarazhennya [Sexually transmitted infections in people who consume psychoactive substances. Prevalence and risks of infection] *Ukr. zhurn. dermatolohiyi, venerolohiyi, kosmetolohiyi*. – *Ukr. Journal of Dermatology, Venereology, and Cosmetology*, 1, 67–71 [in Ukrainian].
2. Shylova, M. & Dothenko, M. (2021). Methadone use during HIV infection treatment in people who inject drugs. *Resept.*, 3, 357–362.
3. Cheron, J. & d'Exaerde, A. (2021). Drug addiction: from bench to bedside. *Transl Psychiatry*, 11:424.
4. Pohoryelov, I.I. & Manayenkova, O.D. (2023). *Psykhatriya i narkolohiya: pidruchnyk* [Psychiatry and narcology: textbook]. Kyiv: Vseukrayins'ke spetsializovane vydavnytstvo «Medytsyna» [in Ukrainian].
5. Mizhnarodni standarty likuvannya rozladiv, pov'yazanykh iz vzhyvannyam narkotychnykh rechovyn: perehlyanute vydannya z urakhuvannyam rezul'tativ pol'ovoho doslidzhennya. (2020). [International Standards for the Treatment of Substance Use Disorders: Revised Edition, Taking into Account the Results of a Field Study]. Geneva: World Health Organization and United Nations Office on Drugs and Crime [in Ukrainian].
6. Shen, J., Hua, G., Li, C., Liu, S., Liu, L., and Jiao, J. (2023). Prevalence, incidence, deaths, and disability-adjusted life-years of drug use disorders for 204 countries and territories during the past 30 years. *Asian J Psychiatr.* 86:103677.
7. Shuyan, Zhang, Xiaoying, Qi, Yingying, Wang, Keyuan, Fang. (2024). Global burden of drug use disorders by region and country, 1990–2021. *Frontiers in Public Health, Sec. Substance Use Disorders and Behavioral Addictions*, Vol. 12. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2024.1470809>
8. Soeun, Kim, Hayeon, Lee, Selin, Woo, Hyeri, Lee et al. (2025). Global, regional, and national trends in drug use disorder mortality rates across 73 countries from 1990 to 2021, with projections up to 2040: a global time-series analysis and modelling study. *eClinicalMedicine*, 5; 79:102985, 1–13.
9. UNODC, World Drug Report 2023 (United Nations publication, 2023). UNITED NATIONS New York, UNODC, World Drug Report 2023: Executive Summary
10. UNODC World Drug Report 2024: Harms of world drug problem continue to mount amid expansions in drug use and markets. (United Nations publication, 2024).
11. World Drug Report 2024 <https://www.unodc.org/unodc/en/data-and-analysis/world-drug-report-2024.html>
12. Stril'tsiv, O.M., Herman, O.V., Bukov's'kyi, Yu.D. Solovey, V.V., Varava, D.V. (2020). *Narkotychni zasoby, psykhotropni rechovyny, yikh analohy i prekursory. Oznaky narkotychnoho sp'yaninnya* [Narcotics, psychotropic substances, their analogues and precursors. Signs of drug intoxication]. Kyiv [in Ukrainian].
13. Hannah, Ritchie, Pablo, Arriagada and Max, Roser. (2022). Opioids, Cocaine, Cannabis, and Other Illicit Drugs. *OurWorldinData.org.*, <https://ourworldindata.org/illicit-drug-use>.
14. Kurdil', N. (2021). Produkty pryrodnoho opiyu v suchasniy strukturі narkotychnykh otruyen' (ohlyad literatury ta rezul'taty skrynynhu na narkotyky u 1990–2020 rr.) [Natural opium products in the modern structure of drug poisoning (literature review and results of drug screening in 1990–2020)]. *One Health and Nutrition Problems of Ukraine*. 54 (1), 64–72 [in Ukrainian].

## DRUG ADDICTION: GLOBAL TRENDS IN THE MOST COMMON DRUGS OF OUR TIME

V. L. Smirnova, Yu. Yu. Kharkhalis, N. Ya. Panchyshyn

Ivan Horbachevsky Ternopil National Medical University of the Ministry of Health of Ukraine, Ternopil, Ukraine

**Purpose:** to study global trends in drug addiction, in particular, the use of the most common drugs, their impact on human physiology and psyche.

**Materials and Methods.** Relevant scientific publications and reports of international organizations such as the World Health Organization (WHO) and the United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) were analyzed.

**Results.** Drug addiction is a complex problem that covers medical, economic, criminal and social aspects of society. It causes significant damage to states and citizens, leading to degradation of human capital, increased crime and the destruction of social ties.

In 2022, almost 292 million people (every 18<sup>th</sup> person) used drugs, which is 20% more than 10 years ago. In 2022, 64 million people (every 81<sup>st</sup> person in the world) were addicted to drugs, an increase of 3% compared to 2018.

Today, the most commonly abused drugs in the world are cannabis, cocaine, amphetamines, ecstasy, and opioids, including fentanyl. In addition, the proliferation of new psychoactive substances, such as synthetic cannabinoids, poses a new threat due to their toxicity, lack of control, and unknown long-term health effects.

Cannabis is the most commonly used drug in the world, with 49% of countries reporting that the largest number of drug use disorders are related to cannabis, and 38% indicating that it is the main reason for seeking treatment.

**Conclusions.** Drug addiction is one of the most serious global problems of modern society, which has a devastating impact on all aspects of life of both individuals and humanity as a whole. The most commonly used drugs are synthetic cannabinoids and ketamine. At the same time, more and more dangerous substances are appearing on the market, including nitazenes. The growing demand for ketamine and nitazenes poses serious health risks that require enhanced monitoring and preventive measures.

KEY WORDS: drug addiction; global trends; narcotic substances.

*Рукопис надійшов до редакції 18.04.2025*

*Рукопис прийнято до публікації 06.09.2025*

*Рукопис опубліковано 20.10.2025*

### Відомості про авторів:

**Смірнова Валентина Леонідівна** – кандидат медичних наук, доцентка кафедри громадського здоров'я та управління охороною здоров'я Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського МОЗ України; ORCID <https://orcid.org/0000-0001-7473-9826>

**Хархаліс Юлія Юріївна** – здобувачка вищої освіти 5-го року навчання за спеціальністю «Медицина» медичного факультету Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського МОЗ України.

**Панчишин Наталія Ярославівна** – кандидат медичних наук, доцентка кафедри громадського здоров'я та управління охороною здоров'я Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського МОЗ України; ORCID <https://orcid.org/0000-0001-5786-3083>

Електронна адреса для листування: [smirnova@tdmu.edu.ua](mailto:smirnova@tdmu.edu.ua)